PORTRETUL UNUI PREFIXOID ÎN EXPANSIUNE: CIBER-

FLORICA DIMITRESCU
Universitatea din București

Pentru Coman Lupu,
cu prilejul trecerii într-o nouă perioadă a vieţii ştiinţifice,
pe care i-o dorim cât mai rodnică!

Ne propunem ca în rândurile de mai jos să cercetăm – ca un specimen, să-i spunem „martor" al epocii actuale – evoluţia unui singur pseudoprefix, devenit frecvent în limba română în ultima sa etapă istorică. Am ales – dintre atâtea altele „recente" (de ex.: *crio-*, *nano-*, *eco-*, studiate în Dimitrescu 2013b: 181–190) – prefixoidul *ciber-*, în special pentru a ilustra cum astăzi, când ne aflăm la un stadiu superior de cunoaştere ştiinţifică în raport cu perioadele anterioare, se face tranziţia multora dintre formaţiile sale de la accepţiile cele mai vechi, cu caracter strict ştiinţific, către cu totul alte domenii ale vieţii şi spre alte registre stilistice, unele chiar greu de bănuit.

Pentru a încerca schiţarea unui p o r t r e t al prefixoidului *ciber-*, trebuie să începem prin a stabili etimologia sa, originile şi datarea sa.

Prefixoidul *ciber-* este un element de compunere des uzitat pentru formarea de cuvinte noi referitoare la lumea comunicaţiei digitale. Acesta a fost izolat din substantivul *cybernétique*, plăsmuit în limba franceză pe baza cuvântului v. gr. *kybernetike* de fizicianul şi matematicianul André Marie Ampère (1775–1836) – cunoscut şi recunoscut în special ca fiind părintele electromagnetismului – în anul 1834, în cartea sa *Essai sur la philosophie des sciences*. Dar termenul cel nou, în această primă fază de existenţă, nu a avut sorţi de izbândă din simplul motiv că nu s-a răspândit, poate şi din cauză că volumul amintit a apărut cu numai doi ani înainte de dispariţia autorului său. De-abia peste mai bine de 100 de ani, matematicianul american Norbert Wiener (1894–1964) a publicat în anul 1948 un volum unde termenul discutat apărea în titlu: *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine*, care l-a propulsat în lumea ştiinţifică relativ rapid. Prin lucrarea citată, N. Wiener a pus bazele unei noi ştiinţe, denumite *cibernetica*; aceasta s-a bucurat imediat de un imens succes, şi nu numai că inovatoarea ramură ştiinţifică a i n t r o d u s noul termen într-un circuit mai vast, dar l-a şi i m p u s printre oamenii de ştiinţă. De aici şi până la izolarea lui *cyber-*, devenit prefixoid, nu a mai trecut mult. În franceză, termenul este datat, ca şi în engleză, chiar din anul apariţiei cărţii lui Wiener, în 1948, dar în PR 2016 se indică, perfect justificat, pe lângă acest an, şi 1834 – anul „inventării" termenului de către Ampère – fără însă a se face referire la cele două volume amintite *supra*. Din acest punct de vedere, nu putem fi de acord cu Maria Grazia Iodice (2006: 102), care consideră că termenul *cybernetics* a apărut de-abia în secolul al XX-lea (1948), fără a aminti şi de anul „naşterii" sale, 1834. În

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

franceză, ca şi în engleză, diversele derivate încep să se ivească de la mijlocul secolului al XX-lea, chiar din anii ’50. În italiană, *cibernetica* este datată doi ani mai târziu decât în franceză, şi anume în 1950, iar noile formaţii cu *ciber-* sunt consemnate şi ele ceva mai apoi (alte amănunte despre *ciber-* v. în Ciolan 2013: 222 ş.u., unde se specifică faptul că acesta a devenit chiar sinonim cu *computer*, din simplul motiv că anumite asemenea aparate – poate ar fi mai corect să le numim „agregate”, produse în anii ’70 şi ’80 de Control Data Corporation (CDC) – au fost denumite astfel, *Cyber*). Într-un caz ca acesta, lingviştii îşi pot pune o problemă logică: de când se poate d a t a mai exact termenul *cibernetică*? Pentru corectitudine ştiinţifică, anul este cel al apariţiei cărţii lui Ampère, 1834, de când datează i n v e n t a r e a noului termen dar, cum, de fapt, acesta a început să c i r c u l e propriu-zis tocmai din anul 1948, la capitolul „datare” ar trebui marcaţi, aşa cum s-a procedat, foarte exact, în PR 2016, ambii ani, cu câte o succintă explicaţie. O situaţie ca aceasta – cu dublă datare – nu se prezintă prea frecvent, dar trebuie semnalată, pentru că, în fond, mai ales fiind vorba de două continente (Europa şi America) şi de două ţări în care s-a născut (Franţa) şi, apoi, re-născut (Statele Unite ale Americii), la o distanţă apreciabilă în timp – trebuie indicate ambele date, dar atrăgându-se atenţia că cea de a doua este d e t e r m i n a n t ă, aceasta „câştigând cursa” din cauză că de-abia din anul 1948 se poate afirma că noul concept – şi, împreună cu acesta, şi termenul *cibernetică* – a pătruns definitiv în limbajul ştiinţific.

Împrejurarea că unele cuvinte trebuie să comporte dublă datare nu este singulară. Să exemplificăm cu un caz din limba română: substantivul *alumn* „elev, discipol” este întâlnit, de exemplu, în română, într-un citat din presă din anul 1994: „Pe foştii absolvenţi (*alumni*) îi dorim uniţi în jurul Almei Mater” „22”, 34, 1994, p. 9. Să fie, oare, anul 1994 prima datare r e a l ă a cuvântului discutat? Nu, el fiind înregistrat în limba mai veche: astfel, a circulat în română de la începutul sec. al XIX-lea, unde apare la Gh. Şincai în *Hronica Românilor* (1808–1809) sau la I. Bobb, *Dicţionariu rumânesc, latinesc şi unguresc* (1822–1823), dar, în mod curios, nu apare în dicţionare precum mai vechile EMR, TDRG (nici în T3 care, în general, prezintă diversele cuvinte cu date veridice!) sau DA sau în mai noile DER, DEX sau DN3; este adevărat că în DELR I este indicat, pentru *alumn*, anul 1871, dar, din păcate, în absenţa altor indicaţii specifice d o v e d i t o a r e, precum autor, operă, loc – pentru a nu mai aminti că, eventual, n-ar fi fost lipsit de interes măcar un c i t a t probator – este greu să se ia în seamă această datare care, oricum, este mult posterioară celor indicate mai sus în Şincai şi apoi în Bobb. Se pare că, după o perioadă mai îndelungată în care nu a mai fost utilizat, *alumn* a „revenit” (v. Lupu 2000: 104), iar, mai aproape de zilele noastre, în anul 2013, când s-au împlinit 150 de ani de la înfiinţarea Facultăţii de Litere din Bucureşti, şi în 2014, tot 150 de ani de la fondarea Universităţii din Bucureşti; la discursurile, evident „orale”, ţinute cu aceste ocazii, s-a auzit deseori pentru termenul *student* sinonimul *alumn*. În acest caz, datarea trebuie să fie dublă, cu specificările de rigoare: este vorba de „reapariţia” unui lexem cu caracteristica „livresc”, a cărui vechime însă nu poate fi ignorată.

Un caz similar, tot recent, îl poate oferi cuvântul *tsunami*, pe care, personal, l-am cunoscut de la orele de geografie de pe la mijlocul anilor ’40, din timpul liceului, dar nu pot spune că l-am folosit sau măcar auzit după aceea. Însă întreaga suflare a globului a venit în contact cu vocabula *tsunami* şi, probabil, a înregistrat-o pentru prima oară, cu ocazia catastrofei petrecute în sudul Asiei de Crăciunul anului 2004. De atunci au trecut 12 ani şi termenul *tsunami* nu numai că a devenit cunoscut, dar a şi făcut o „carieră” chiar vertiginoasă, fiind utilizat cu noi sensuri dobândite, extinse în spaţii ocupate de specialităţi foarte diverse cum sunt economia, comerţul, politica, educaţia etc., după cum cred că am reuşit să demonstrăm în Dimitrescu (2004–2005); v. şi Dimitrescu (2014: 94–101). Desigur că, şi în

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

acest caz, ştiinţific ar fi ca datarea termenului să fie dublă, cu observaţia că, poate în manualele şcolare de geografie, eventual de geologie, de la jumătatea anilor 40 ai secolului al XX-lea, se poate găsi atestat în scris lexemul în discuţie.

Referitor la prefixoidul *ciber-*, înainte de a trece la alte probleme, trebuie remarcat că şi în trecut, şi astăzi, acesta este scris în mod diferit în limba română: de cele mai multe ori cu *i* în vocabule mai de mult consemnate în română, de ex. *ciberspaţiu* sau *ciberinfractor* şi, mai rareori, în termenii recenţi, cu *y* – *cyberadicţie* –, iar alteori separat în cele două elemente alcătuitoare – *cyber-adicţie* – dovezi că până acum, măcar în unele noi derivate, *ciber-* se găseşte încă în faza de a s i m i l a r e atât ca prefixoid, cât şi ca posibilitate de alipire la cuvântul cu care se combină. Oricum, considerând că termenul cel mai cunoscut format cu *ciber-*, şi anume *cibernetică* – cuvânt cu o mai veche „carieră" în limba română – se scrie mai de mult cu *i*, vom alege să scriem şi celelalte cuvinte formate cu prefixoidul *ciber-* tot cu *i*, aşa cum apare şi în DOOM (chiar dacă şi aici unii termeni recenţi figurează, v. mai jos, cu *y*) şi fără cratimă.

Pentru a stabili inventarul actual al termenilor existenţi în română formaţi cu c*iber-*, ne-am adresat ediţiilor mai recente – cuprinse între anii 2005 şi 2014 – ale câtorva dicţionare dintre care unele cu caracter general şi altele având ca specific înregistrarea neologismelor. Rezultatul, privit din punct de vedere cronologic, este următorul:

În DOOM (ediţia a II-a din anul 2005) au fost consemnaţi termenii *cibernetică, cibernetic, -ă, cibernetician, ciberneticiană* (p. 145) şi *cybercafé, cyberspaţiu, cyborg* (p. 205).

În MDN (ediţia a IX-a din anul 2007) se întâlnesc lexemele *cibernetic, -ă cibernetician, cibernetiza* (p. 191) şi *cyborg* (p. 266).

În DEX (ediţia a II-a revăzută şi adăugită din anul 2012) s-au înregistrat vocabulele *cibernetic, -ă, cibernetician, -ă, cibernetiza, cibernetizare, cibernetizat* (p. 182) şi *cybercafé, cyberspaţiu, cyborg* (p. 267).

În DCSR apărut în 2014 s-au înregistrat termenii *ciberfobie* şi *cibercredit* (despre care v. mai jos).

Comparativ, cam în aceiaşi ani – cu excepţia notorie a lui Barnhart D., care este mai vechi – unele dicţionare străine includ, pe lângă termenul-mamă *cibernetică* (în două cazuri şi cu indicarea primelor atestări pe care o vom consemna şi noi mai jos) şi câteva cuvinte mai recente alcătuite cu *ciber-*, oricum, mai numeroase decât cele din dicţionarele limbii române:

În PR 2006 sunt înregistraţi teremenii *cybernétique* 1948, care cunoaşte derivate începând din anii '50: *cybernéticien, -enne* 1953, *cyborg* 1995, *cybernaut* 1995, *cyberspace* 1995, *cyberguerre* 1996, *cybercriminalité* 1997, precum şi *cybercafé* şi *cyberculture*, lexeme nedatate precis, dar prezente în limba franceză dinainte de anul când a apărut această ediţie a PR-ului. Zece ani mai târziu, în PR 2016, aceşti ultimi doi termeni sunt consemnaţi în anul 1995 şi, la cei de mai sus, s-au adăugat cuvintele *cybersexe* 1993, *cybermonde* 1995, *cybercrime* 1995, *cyberataque* 1997, *cyberdépendence* 1998.

În Zingarelli 2008: *cibernetica* 1950 apare cu derivate începând cu anii '60: *cibernetico* 1962, *cyborg* 1977, *cyberpunk* 1989, *ciberspazio* 1990, *cibercafé* 1992, *cibernauta* 1994.

În Larousse 2016 lexemul *cybernétique* cunoaşte derivatele *cybercafé, cybercaméra, cybercriminalité, cybermonde, cyberspace, cybernaut, cybernéticien, -enne, cyborg*, niciunul datat.

În PL ill. 2016 sunt consemnate în plus şi vocabulele *cyberdéfense* şi *cyberspace*, dar fără a se indica datarea lor.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

În Barnhart D. 1972 sunt trecute cuvintele *cybernated* 1966, *cybernation* (format în 1962 de Donald N. Michael din *cybernetics* şi *automation*) 1967, *cybernetist* 1970, *cyborg* 1971.

De menţionat că în dicţionarele consultate mai sus pentru limbile străine – cu excepţia lui Barnhart D., care, cum am menţionat *supra*, a apărut cu peste 30 de ani înaintea celorlalte – prefixoidului *cyber-* i s-au rezervat articole aparte.

Nu putem merge mai departe fără a menţiona că o serie de lucrări de la care ne-am fi aşteptat să cerceteze, măcar şi fugitiv, termenul *cibernetică,* de multă vreme devenit internaţional şi, eventual, unele dintre derivatele sale, nu cuprind nicio trimitere la acesta. Ne referim la volume relativ, recente care se ocupă în mod expres cu „împrumuturile" dintre diferitele limbi, cum sunt *L'aventure des mots francais venus d'ailleurs*, Paris, 1997 de Henriette Walter sau *Mots sans frontières*, Paris, 1999 de Sergio Correa da Costa. Fără comentarii…

Întorcându-ne la istoria termenului *cibernetică*, abordată în textul de faţă, trebuie spus că, alături de alte dicţionare româneşti care îl includ, la începutul anului 2013 s-a tipărit ediţia a treia a DCR-ului; acesta reprezintă unul dintre cele mai de curând apărute dicţionare româneşti de cuvinte noi şi singurul în care fiecare termen este datat şi ilustrat cu citate. Primele două ediţii ale acestuia – DCR din 1982 şi DCR2 din 1997 – nu se pot lua în consideraţie din perspectiva termenului acum cercetat, deoarece acolo nu figurează lexeme recente alcătuite cu *ciber-*, pentru simpul motiv că unii termeni ştiinţifici, în componenţa cărora apare pseudoprefixul *ciber-*, precum *cibernetic, cibernetică, cibernetician, cibernetiza* (pentru care prima atestare datează în română din 1974 în IB 21 III 74) şi *cibernetizare* erau mai de mult intraţi în limba română şi figurau în dicţionare de neologisme apărute anterior, de exemplu, în DN ediţia a 3-a din 1978. În paranteză fie zis, nu putem fi de acord cu colega noastră Adriana Stoichiţoiu Ichim – de altfel extrem de atentă cu noutăţile din lexicul nou – care, discutând succint despre *cyber-*, afirmă în Stoichiţoiu Ichim (2006) că acest prefixoid nu a fost înregistrat în dicţionare, odată ce apăruse în mai multe cuvinte din 1978 în DN3 şi, de asemenea, într-un singur termen, *a cibernetiza*, în prima ediţie din DCR, cu menţiunea că acest termen a fost consemnat în franceză, în PR 2006, cu 10 ani mai înainte. Mai apoi *ciber-* a fost inclus şi în alte dicţionare ale limbii române, de ex. în DEX S, în DexX. Trebuie explicat de ce în DCR am făcut o excepţie cu *cibernetiza* la principiul expus în prefaţa acestei prime ediţii a DCR-ului din 1982, după care nu se introduc termeni prezenţi în alte dicţionare precedente. Am procedat astfel din cauză că în dicţionarele de dinainte nu se dădeau citate ilustrative, iar în DCR am putut exemplifica cu un citat acest termen rar folosit în acel timp. Se ştie că nici în DN, în toate ediţiile sale, şi nici în MDN cuvintele nu sunt însoţite de citate din care să rezulte semnificaţia fiecăruia, ca şi datarea sa exactă. Cum pentru *cibernetizá* am putut oferi un astfel de exemplu, l-am consemnat în DCR. De altfel, în DELR II, apărut în anul 2015, la termenul *cibernetică* datat 1961 – fără indicarea sursei pe baza căreia s-a identificat această dată tardivă – este citată o familie de cuvinte foarte redusă pentru anul 2015, anume cu extrem de puţine derivate precum *cibernetic* 1966, *cibernetician* 1966, *cibernetiza* 1988; astfel, am putut observa, cu o anumită uimire, că termenii cu prefixoidul *ciber-* aflaţi încă în DN2 în 1978 (*cibernetic, cibernetician, cibernetiza* plus alţi doi) se regăsesc în DELR II, ca şi când cunoştinţele în domeniul *ciberneticii* nu ar mai fi progresat şi nici limba română nu s-ar mai fi îmbogăţit cu nimic, în sensul discutat aici, în cele aproape patru decenii care separă datele de apariţie ale celor două dicţionare (1978 şi 2015).

În DCR ediţia a treia, din 2013, ca urmare a epocii de mare „explozie" produsă în mediul virtual al internetului în perioada extragerii din presă a noilor cuvinte după 1997, de când datează ediţia a doua a DCR-ului, ne întâmpină un număr mare de termeni alcătuiţi cu

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

prefixoidul *ciber-*, şi anume 20 de lexeme relativ răspândite, deoarece la fiecare figurează cel puţin două citate, cerinţă minimă pentru a introduce în DCR un nou cuvânt, exprimată încă de la ediţia I, la p. 13. În textul de faţă vom explica sensul fiecărui cuvânt şi vom nota data şi sursa primei atestări a termenului respectiv în DCR3 (cine doreşte să urmărească şi ilustrarea cu citate a lexemelor alcătuite cu *ciber-*, rugăm să se adreseze DCR-ului 3; în paranteza finală vom indica şi prezenţa termenilor respectivi în Ciolan 2013, cu datarea lor, de foarte multe ori aceeaşi cu cea din DCR3). De reiterat până la saţietate că este posibil ca cercetări (mai) aprofundate să ne facă surpriza, oricând posibilă – şi chiar dorită de orice lexicograf interesat de „biografia" cuvintelor – a unor eventuale predatări, cum vom întâlni în cazul de faţă de pildă la termenii *cibercrimă, ciberterorism* etc. În momentul actual, materialul excerptat ne permite să trasăm un tablou al formaţiilor cu *ciber-*, dar, spre deosebire de felul cum am prezentat noile formaţii în DCR3, şi anume alfabetic – precum în marea majoritate a dicţionarelor –, acum le vom clasa în ordinea cronologică a datelor lor de atestare, cu menţiunea de mai sus. Deocamdată, conform primelor înregistrări, cuvintele noi alcătuite cu *ciber-* se înfăţişează astfel, începând cu anul:

2000: *ciberspaţiu* „Spaţiu virtual născut din interconectarea computerelor la nivel global, de fapt un sinonim pentru *internet*" R.lit. 15 III 00 p. 24 (Ciolan 2013 – 2000);

2000 şi **2003:** *ciborg* 1) „Organism hibrid, natural şi mecanic-electronic" Naţ. 11 aprilie 00 p. 5) (fig.) „Persoană dependentă de tehnologie" Ad. 21 V 03 p. 12 (Ciolan 2013, sensul 1 – 2004, sensul 2 – 2003); de specificat că *ciborg* apare şi în unele compuse precum *femeie-ciborg, cercetătoare-ciborg* (vezi mai jos);

2001:

cibercultură „Cultura înflorită în mediul virtual al Internetului" Ad. 6 I 01 p. 3 (Ciolan 2013 – 2001);

ciberfeminism „Conceptul de *cyberfeminism* a început să se contureze la sfârşitul anilor '80 sub forma unor noi dezbateri pe marginea vechilor subiecte de identitate, autonomie, putere sau control. Noţiunea însăşi de *ciberfeminism* este o combinaţie care reflectă cuplarea mişcării feministe cu ştiinţa ciberneticii" Obs. cult. 11 XII 01 p. 32 (Ciolan 2013–2001);

cibersex „Sex electronic/virtual" „Activitate care merge de la privit până la discuţii legate de sex în faţa computerului activat" Ad. 3 II 01 p. 7 (Ciolan 2013–2003);

2002:

ciberatac „Atac (al hackerilor, din ce în ce mai numeroşi şi mai „specializaţi", n.n.) îndreptat contra unei reţele de computere sau a unui server" Real. rom. 16 VII 02 p. 12 (Ciolan 2013–2002);

ciberconflict „Conflict apărut pe internet" adevarul.ro 10 IX 02 (Ciolan 2013 – 2002);

cibersecuritate „Securitate informatică. Siguranţa de a fi păzit de infracţionalitatea electronică" Real. rom. 16 VII 02 p. 12 (Ciolan 2013–2010 – *securitate cibernetică*, 223);

2005:

ciberinfractor „Autor de infracţiuni pe internet" J. naţ. 23 V 05 p. 19 (Ciolan 2013–2009);

cibernaut „Internaut" dilemaveche. ro 22 XII 05 (Ciolan 2013–2008);

cibersquatting, unde, din inconsecvenţă faţă de principiul adoptat în DCR ca lexemele alcătuite cu prefixoidul *ciber* să se scrie cu *i*, acest termen a fost scris în DCR3 cu *y*. Pentru acest lexem beneficiem de două ocurenţe în presa din ţara noastră, prima atestare fiind din anul 2005 în J. Naţ., 4 V p. 19. În Stăncioi-Scarlat (2013: 235) se arată că este vorba despre un cuvânt împrumutat din engleză – *cybersquatting* – şi că aparţine domeniilor

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

informatică şi finanţe – având sensul „practica obţinerii drepturilor oficiale asupra unor denumiri pentru site-uri pe Internet, care, ulterior, sunt vândute foarte scump”.

ciberterorism „Terorism care acţionează în *ciberspaţiu* cu scopul de a produce perturbări sau distrugeri computerelor şi reţelelor de electrocomunicaţii” „22” 30 VIII 05 (în Stoichiţoiu-Ichim 2006: 323 apare o antedatare de câteva luni, şi anume din 2 II 05, p. 9) (Ciolan 2013–2005);

2005 (şi **2007**): *ciberpirat* 1. „Persoană care descarcă de pe internet produse informatice (programe, fişiere audio sau video, cărţi în format digital” dilemaveche.ro 22 XII 05 2, „hacker” adevarul.ro 29 XI 07 (Ciolan 2013–2003, sensul 2);

2006:

cibercrimă „Criminalitate informatică”; „Infracţiune comisă cu ajutorul computerului şi al internetului” G. 10 VIII 06 p. 14 (Ciolan 2013–2009);

ciberhondrie „Ipohondrie cu manifestare pe internet” G. 17 VI 06 p. 3 (Ciolan 2013–2011);

ciberhondru „Persoană care caută relativ des pe internet informaţii medicale şi apoi se autodiagnozează” G. 17 VI 06 (în Ciolan 2013 nu apare);

2007:

cibercriminal „Autor de infracţiuni pe internet. Infractor informatic, hacker” G. 2 XI 07 p. 21 (Ciolan 2013 – 2008);

2008:

ciberadicţie „Dependenţa faţă de internet, de jocuri online, de reţele de socializare etc.” Obs. cult. 8 V 08 p. 16 (Ciolan 2013–2008);

ciberinfracţionalitate „Cibercriminalitate”; „Infracţionalitate informatică. Cibercriminalitate” G. 15 I 08 p. 13 (Ciolan 2013–2008);

2009:

cibercriminalitate „Fenomenul infracţionalităţii în ciberspaţiu” ziuadeconstanţa.ro 13 XII 10 (Ciolan 2013–2010).

În afara acestor 20 de termeni ce figurează, uneori cu multe trimiteri în DCR3 – dintre care unii au două semnificaţii datate diferit, o d o v a d ă p e r e m p t o r i e a circulaţiei lor în română – am mai întâlnit şi alţii după ce am terminat de redactat DCR3, deci care datează din ultimii 3 ani, între martie 2013 şi 2016. Astfel, trebuie neapărat adăugate încă cinci cuvinte, unele dintre ele bine cunoscute în reţeaua de comunicare numerică:

ciberteoretician, în contextul „Era internetului îşi are propria categorie de propagandişti. Aceştia sunt «*ciberteoreticienii*» visători care înfăţişează imaginea unui viitor electronic mai bun” RR-A, XXIV, martie 2013, p. 227;

ciberint: Termenul a fost atestat la început auditiv la postul *Realitatea* în 16 III 2014, la telejurnalul de la ora 22, apoi în textul „Preşedintele Klaus Iohannis a participat la inaugurarea noului sediu al Centrului Naţional *Cyberint*, unitatea care are drept misiune asigurarea capabilităţilor de prevenire, protecţie, reacţie şi management al consecinţelor în situaţia unor atacuri cibernetice” Ev.z. 4 VI 15 p. 8. Oricum, fiind vorba de numele unei instituţii, chiar dacă mai recentă, a Statului, se poate presupune că *Cyberint* are şi va avea o anumită frecvenţă. Desigur, este o formaţie de natură autohtonă, alcătuită din *cyber* şi *int(ern)*;

cercetătoare-cyborg apare referitor la filmul intitulat *Cyborg* din îndepărtatul an 1989 – dar care a fost făcut cunoscut în ţara noastră mai târziu – în contextul „O epidemie ameninţă să distrugă populaţia Terrei. Gibson (jucat de actorul Jean-Claude Van Damme) este desemnat să o escorteze pe Pearl, o *cercetătoare-cyborg*, până la centrul ştiinţific unde se fac investigaţii pentru stoparea bolii” TVmania 26 VII 2014 p. 29;

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

femeie-cyborg se referă la acelaşi film şi la acelaşi personaj, Pearl: „Gibson are misiunea de a o escorta pe Pearl, o *femeie-cyborg* care are informaţii ce ar putea împiedica răspândirea maladiei” (text întâlnit în aceeaşi revistă aproximativ 3 săptămâni mai târziu, când este reluat acelaşi film în TVmania 18 VIII 2014 p. 45). De menţionat că în aceste ultime două formaţii ce au, desigur, un model străin, *ciborg* apare ca un termen de sine stătător, cu care se pot alcătui cuvinte noi; într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat, nu este deloc imposibil ca această „independenţă” a lui *ciborg* să ducă, în limba noastră, la formaţii cum ar fi – riscăm să plăsmuim unul posibil, de ce nu? – **savant ciborg*.

Este interesant de menţionat şi termenul recent *postcyberpunk*: „Genuri şi subgenuri din zona SF, *postcyberpunk* şi altele se înşurubează într-un discurs niciodată previzibil…” R. lit. 39/14 p. 10. Acest cuvânt este alcătuit din *post-* şi *cyberpunk* (pe care l-am întâlnit în italiană, în Zingarelli, v. mai sus), dar procesul de formare nu s-a petrecut în română, ci în engleza americană folosită în cărţile cu caracter *science fiction*, după cum ne-a informat, la solicitarea noastră, autorul articolului din care am extras citatul de supra, Marius Miheţ. Deocamdată, până la proba contrarie, care ar consta în menţionarea altui citat unde să figureze termenul *postcyberpunk*, acesta intră în categoria cuvintelor de tipul *hapax legomenon*. Ca şi în cazul similar al termenilor *ciberteoretician, femeie-ciborg, cercetătoare-ciborg*, acum ne mărginim să semnalăm aceste lexeme şi să le urmărim dacă şi unde le vom mai întâlni.

De asemenea, trebuie luate în consideraţie şi o serie de alte vocabule semnalate în Ciolan (2013: 221–225) alcătuite cu *ciber-*, dar neincluse în DCR3 pentru că nu corespundeau criteriului amintit mai sus, introdus de noi de la prima ediţie, din 1982, şi anume acela amintit după care se ştie că vor fi inseraţi în DCR numai termenii atestaţi în m i n i m u m două citate. Printre cuvintele formate cu *ciber-* care nu satisfăceau această cerinţă, deci apar în situaţia de *hapax legomenon*, dar au fost înregistrate în română înainte de anul 2013, intră următoarele, al căror sens este uşor sesizabil: *ciberţepar* (Ad. 2 VI 01 p. 12), *ciberpoezie* (R. lit. 8 V 02 p. 4), *cibersabotor* (J. naţ. 23 V 05 p. 19), *ciberamant* (Ad. 29 IX 07 p. 7), *ciberiubit* (G. 19 XII 07 p. 21), *ciberobsedat* (G. 14 V 07 p. 19), *ciberdisident* (G. 13 III 08 p. 11), *ciberscepticism* (G. 15 I 11 p. 16), *ciborgizare* (f. date).

La aceştia trebuie neapărat adăugate încă două cuvinte, de această dată bine cunoscute în reţeaua de comunicare numerică, consemnate, de asemenea, încă din anul 2000, dar, dintr-o eroare pentru care ne cerem scuze, neincluse în DCR3 şi anume *cibercafe* şi *cibercafenea*, pentru care colaboratorul nostru Alexandru Ciolan ne-a furnizat mai multe citate, dintre care am ales câte două pentru fiecare: *cibercafe*, a fost înregistrat în „Din 2 septembrie când sportivii vor pătrunde în satul olimpic, site-ul va putea fi accesat de aceştia, un *cybercafe* echipat special de către IBM aflându-se permanent la dispoziţia lor” zf.ro 1 VIII 2000; „*Cyber cafe-urile* deţin un rol important în promovarea PC-urilor” zf.ro 18 VIII 2004. Un an mai târziu de la prima atestare a termenului *cibercafe* se observă cum noul concept a fost „autohtonizat” sub forma *cibercafenea*: „În cartierul Titan a apărut prima *cybercafenea* McDonald’s din România. Bucureştenii au, începând de ieri, un nou centru în care pot naviga nestingheriţi pe Internet” zf.ro 24 IV 2001; „Sunt disponibile mai multe galerii de artă, *cyber-cafenele*, saloane de înfrumuseţare…” ziare.com 9 VIII 2009. De menţionat în Stoichiţoiu-Ichim (2008: 238) un exemplu cu *cibercafenea* din anul 2008.

În plus, în Stoichiţoiu-Ichim (2006: 322), este citat termenul *cyber-peşte* în G. 12 X 05 p. 9, cu sensul „peşte-robot, peşte-robotizat”.

La toate aceste lexeme, se adaugă şi două vocabule prezente în DCSR – *ciberfobie* şi *cibercredit*, ambele nedatate şi neînsoţite de exemplificări.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

Termeni ca cei 19 de imediat mai sus, care majoritatea au fost creaţi în interiorul limbii române, trebuie adăugaţi celor 20 existenţi în DCR3, deoarece, chiar dacă, în stadiul actual al limbii române, unii dintre ei par a fi efemeri – evident, exceptând substantivele *cibercafe* şi *cibercafenea,* relativ bine cunoscute – nu se poate şti ce le (şi ne) rezervă viitorul celor care, în stadiul actual al cercetării, nu cunosc, încă!, două trimiteri. De exemplu, nu ar fi de mirare ca substantive precum *ciberpoezie* sau *cibersabotor* să capete o anumită dezvoltare (este adevărat, pentru cel de al doilea, total nedorită!). Oricum, lexemele acestea pot creşte, fiecare dintre ele, numeric, iar noi nu le putem ignora prezenţa sau măcar „trecerea" prin limba noastră în lucrarea de acum. De asemenea, şi aici avem chiar siguranţa, alţi şi mereu alţi termeni alcătuiţi cu *ciber-* se vor mai ivi şi, unii dintre ei, chiar se vor implanta în limba noastră odată cu trecerea timpului. Oricum, trebuie subliniat că dintre cei cinci noi termeni alcătuiţi cu *ciber-*: *ciberteoretician, femeie-cyborg, cercetătoare-cyborg, Ciberint* şi *postcyberpunk,* cel puţin doi au şansa de a se instala în limba română, *ciberteoretician,* din cauza caracterului său general şi, desigur, *Ciberint* pentru că apare în denumirea unei noi instituţii, să sperăm cu o viaţă mai lungă decât a altora din ţara noastră.

La inventarul de mai sus – de 20 plus 19, deci dintr-un total de 39 de lexeme alcătuite cu prefixoidul *ciber-*, care, desigur, nu este exhaustiv – este foarte adevărat că, între timp, nu s-au mai înregistrat prea mulţi termeni noi cu profil strict specific „ştiinţific" sau „tehnic", precum cei achiziţionaţi de limba română începând cu anii '60, dar, indiferent de semantica sau de „vârsta" lor, măcar unele dintre noile cuvinte alcătuite cu prefixoidul *ciber-* credem că puteau fi semnalate în DEX, mai ales în ediţia din 2012. În acest caz considerăm că, dintre noii termeni formaţi cu *ciber-*, ar fi putut figura în DEX, dar, mai ales, în MDN cel puţin, de ex. *ciborg* şi *ciberspaţiu,* care prezintă numeroase ocurenţe în DCR3. După cum a putut reieşi din listele de mai sus, majoritatea termenilor au fost înregistraţi în presă în general după anul 2000 – cu excepţia binecunoscutului termen *ciborg,* atestat în română de-abia în anul 1999, la o mare distanţă în timp, de aproape 40 de ani, de când fusese atestat în engleză odată cu publicarea, în 1960, a articolului *Cyborgs and space,* de cercetătorii Manfred Clynes şi Nathan Kline, în revista *Astronautica* – deci ar fi fost timp suficient pentru a fi înglobaţi măcar în ediţia DEX-ului apărută în 2012.

Relativ la etimologia cuvintelor alcătuite cu *ciber-*, se observă că formaţiile noi de mai sus sunt, în cea mai mare parte, neologisme provenite direct din engleză (de ex. *cibercriminal* din engl. *cybercriminal, cibercredit* din engl. *cybercredit, ciberfobie* din engl. *cyberphobia*) sau după cuvinte din engleză (de ex. *ciberhondrie* după engl. *cyberhypochondry*), mai puţine din franceză (de ex. *cibercriminalitate* din fr. *cybercriminalité*), dar şi cu etimologie dublă, din engleză şi din franceză, de ex. *cibernaut, cibersex, ciberspaţiu*, din franceză şi italiană, de ex. *cibercafe* etc. O formaţie deosebită în engleză, preluată tale-quale în română (şi în alte limbi, printre care şi în franceză) este *ciborg,* provenit din engl. *cyborg,* născut prin aglutinarea a două cuvinte: *cyb(ernetic)* şi *org(anism),* din care de la ambele s-a păstrat partea iniţială, dar la *ciborg* nu sub aspectul *ciber-* – întâlnit în toate celelalte formaţii –, ci doar sub forma redusă a prefixoidului, *cib-*. De asemenea, este interesantă etimologia termenului *ciberiubit,* care, dacă dăm crezare ziarului G. din 19 XII 07 p. 21, ar fi de provenienţă… rusă (deşi forma sa din această limbă este net engleză): „Un *ciber-iubit* rus face ravagii. Robotul care flirtează se numeşte «*Cyberlover*» şi este originar din Rusia". În fine, despre câteva noi formaţii putem afirma că, până la proba contrarie, au fost alcătuite în interiorul limbii române, de exemplu *ciberconflict, ciberinfractor, Ciberint, ciberdisident, ciberamant, ciberţepar, cibersabotor*, poate şi *ciberpirat* sau *ciborgizare*.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

Se remarcă, odată cu trecerea timpului, cum prefixoidul *ciber-* s-a instalat mai solid în limba noastră cu ajutorul familiilor de cuvinte care îi asigură stabilitatea. Astfel, este semnificativ de constatat, pentru gradul de implantare în română al lui *ciber-*, împrejurarea că se găsesc printre formaţiile cu acesta grupuri de cuvinte alcătuite din câte doi termeni: *ciberhondrie* şi *ciberhondru, ciberinfractor* şi *ciberinfracţionalitate* sau chiar din câte trei elemente lexicale: *cibercrimă, ciberciminal, cibercriminalitate*. Dar *ciber-* nu este un caz rar sau izolat din acest punct de vedere odată ce se observă şi la alte prefixoide, de asemenea recente, prezenţa lor în grupuri de „familii". De ex. prefixoidul *crio-* figurează în *criogen, criogená, criogenic, criogenie,* prefixoidul *eco-* în *ecolog, ecolgic, ecologie, ecologism, ecologist* sau *nano-* în *nanotehnolog, nanotehnologic, nanotehnologie* (v. Dimitrescu 2013b: 183–186).

De asemenea, nu este lipsit de interes că unele dintre lexemele de mai sus create pe baza formantului *ciber-* au dat naştere la numeroase serii de sinonime, dintre care unele alcătuite din două elemente i n t e r n e ca în *ciberinfracţionalitate* şi *cibercriminalitate,* sau chiar din patru lexeme: *ciberinfractor, cibercriminal, ciberpirat, cibersabotor*. În acest ultim caz, seria de sinonime se lărgeşte la şase unităţi prin adăugarea unor parteneri semantici „d i n a f a r ă ", precum termenii de sorginte engleză *hacker* şi *cracker*, dintre care cel din urmă este mai rar utilizat în presa românească cu sensul incriminat (ca în „*Cracker-ii* aruncă un nou val de teroare prin intermediul Internet-ului" ziaruldeiasi 18 XI 2000), deoarece *cracker* este mai de mult cunoscut cu sensul total benign de „biscuit crocant sărat de tipul Tuc". Între timp am înregistrat un sinonim parţial pentru *hacker,* şi anume engl. *black hat*: „În pelicula de faţă, chinezii şi americanii fac echipă pentru a-l captura pe «*black hat*»-ul (*hacker* care acţionează din pură răutate şi pentru câştigul personal) care vrea să paralizeze reţeaua bancară internaţională" TVmania 2/2015, p. 8. Am semnalat în Dimitrescu (2013a: 177) că în limba română s-a înregistrat mai de curând şi o formaţie cu siguranţă de sorginte autohtonă în care *hackerii* sunt denumiţi *haiduci electronici*: „În urma dezvăluirilor cotidianului nostru, victimele «*haiducilor electronici*», hoţii care au deturnat prin internet zeci de TIR-uri din toată Europa şi au furat marfa, ne-au cerut sprijinul pentru a da de urma infractorilor şi pentru a sesiza autorităţile" Ev. z. 25 VI 13 p. 24. De altfel, aceştia – numiţi în „22" din 12 VI 13 p. 4 „*hacktivişti*" (formaţie autohtonă, probabil personală, alcătuită, vizibil, din *hacker* şi *activist*) – profită de neglijenţele securizării instituţionale, iar de când, în zilele noastre, odată cu prea celebrul caz al lui Edward Snowden (v., de ex., în „22", nr. 44, din 5 XI 2013, p. 9, articolul intitulat *Afacerea Snowden, pericolul unei noi fracturări transatlantice,* dar şi cu surprinzătoarea propunere ca Snowden să primească premiul Nobel pentru Pace în 2014, formulată de doi parlamentari norvegieni, v. Ev. z. 30 I 14 p. 10) şi, în general, cu scandalul interceptărilor NSA (National Security Agency), se poate afirma că pentru furtul virtual nu mai există nici un fel de limite. Să amintim că în cadrul conferinţei „MediafaxTalks about Digital Europe", organizată în parteneriat cu Ambasada Marii Britanii s-a declarat că „trei dintre primii 10 utilizatori ai celui mai important forum de criminalitate cibernetică sunt din România" Ev. z. 16 III 14. Să mai avem speranţa (naivitatea?) că în viitorul atât de tehnologizat se vor putea schimba lucrurile? Cu această întrebare retorică încheiam articolul Dimitrescu (2013a: 178), dar, fiind optimistă din fire, încă am credinţa că ar exista motive să nădăjduim că lucrurile vor merge pe o cale (măcar ceva) mai bună.

Revenind la „sinonimie", nu poate trece neobservată nici prezenţa unui fals grup sinonimic format din doi termeni – *ciberiubit* şi *ciberamant* –, care aparent sunt relativ apropiaţi sau chiar egali ca sens, dar în care, de fapt, trebuie să avem în vedere, conform citatului de *supra* s. v. *ciberiubit,* că acest lexem nu se referă la o persoană, ci la un robot! Tot legat de sinonimie, trebuie semnalat că *cibernaut* formează un cuplu sinonimic din categoria

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

mai rară a celor „perfecţi” cu termenul *internaut*, atestat în română ceva mai înainte, din 1998 (v. *internaut* în DCR3) sau, aşa cum a reieşit din citatul de mai sus prezent la substantivul *ciberspaţiu*, sinonimia între *ciberspaţiu* şi *internet*.

Din perspectivă semantică, nu mulţi termeni dintre cei mai recenţi alcătuiţi cu formantul *ciber-* au un caracter ştiinţific, relativ la informatică – trăsătură comună din punctul de vedere al semnificaţiei primelor cuvinte cunoscute în română – ca şi în alte limbi – construite cu *ciber-*. În această categorie intră, dintre formaţiile noi, vocabulele *ciberspaţiu, cibernaut, ciborg* şi lexemele foarte rare în momentul de faţă sau chiar de tipul *hapax legomenon* – *cybersquatting, cercetătoare-cyborg* sau *cyberteoretician*. Ceilaţi termeni aparţin altor câmpuri semantice, de ex. ariei (para)-medicale: *ciberadicţie, ciberhondru, ciberhondrie, ciberobsedat*, domeniului culturii: *ciberpoezie, cibercultură*, spaţiului politic: *ciberdisident*, ariei comerciale: *cibercafe* – şi varianta sa „românizată” *cibercafenea-*, unora cu specific financiar – *cibercredit* sau unor „sentimente” concretizate în *ciberamant, ciberiubit* – dar cu rezerva făcută mai sus – sau, pe un alt plan semantic, *cibersex*, ca şi la anumite concepţii, precum *ciberscepticism* sau la mişcări sociale, cum este lexemul *ciberfeminism*. Am lăsat pentru la urmă un grup compact, surprinzător de mare de termeni (11! – asupra cărora m-am aplecat în Dimitrescu 2013a: 171–179; v. şi Dimitrescu 2014: 353–356) care, din păcate, sunt purtătorii unor încărcături total negative; acestea sunt cuvinte care se referă la o componentă întunecată a societăţii şi nu mai puţin a vieţii oricărui specimen uman şi anume la infracţiuni, de la cele mai simple până la cele mai grave, de la „conflicte” până la „crime”: *ciberatac, ciberconflict, cibercrimă, cibercriminal, cibercriminalitate, ciberinfractor, ciberinfracţionalitate, ciberpirat, ciberterorism, ciberţepar, cibersabotor*, cărora li se alătură un singur termen antonimic, *cibersecuritate*, dar nu este inutil de amintit că de curând s-a ţinut în ţara noastră, între 11-13 V 2015, *Summitul regional de securitate cibernetică*.

În privinţa semantismului, este de menţionat că, relativ de curând, în anul 2008, colega noastră Adriana Stoichiţoiu Ichim definea prefixoidul *ciber-* ca fiind „legat de comunicarea electronică, în special de Internet” (Stoichițoiu Ichim 2008: 238), ceea ce este perfect valabil pentru perioada iniţială a acestuia, dar mai puţin pentru etapele ulterioare. Într-adevăr, cazul acestui prefixoid, care, la început, părea destinat să genereze noi cuvinte exclusiv din domenii cu specific ştiinţific, mai apoi a „alunecat” – aşa după cum am precizat mai sus – spre alte arii semantice, devenind familiar, oricum aparţinând limbii comune, unde este utilizat cu o anumită dezinvoltură; aceasta nu este ceva singular şi nici măcar rar, odată ce se întâlneşte şi la alte prefixoide, de ex. la *tele-*, care, iniţial, părea a fi specific în special terminologiei ştiinţifice şi tehnice. Într-adevăr, cu etimonul său, gr. *tele-* „departe”, este de mult cunoscut în lexeme cu caracter marcat ştiinţifico-tehnic, precum *telebatoscop, telecabină, telecentru, telecobaltoterapie, teleconvertor, teledetecţie, teleimprimator,* dar acum este prezent în din ce în ce mai numeroase formaţii utilizate în limba de toate zilele ca aparţinând sectorului vieţii comune, precum *teleanchetă, teleconcurs, telegrădiniţă, telemanie, telerecital, tele-căsuţă poştală, telereclamă, telemaraton, telepărinte;* dintre acestea, nu puţine sunt creaţii de moment, *ad-hoc*, sau care conţin nuanţe ironice, hazlii, ca *teleplictisit* sau (la) *teleaşteaptă*. Trebuie, totuşi, să observăm că „drumul” diverselor prefixoide este diferit de la unele la altele. Astfel, unele, deşi prezente în română de relativ mult timp, nu s-au desprins până în ziua de astăzi de sensul iniţial. Un exemplu din bio-medicină îl oferă prefixoidul *crio-*, provenit din gr. *krios* „frig”, care, până acum, ne întâmpină exclusiv în formaţii cu caracter strict ştiinţific precum *criogenie, criologie, crioşoc, criobiologie, crioturbogenerator* şi multe altele (v. Dimitrescu 2013b: 181–191). Este important de

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

remarcat că acest prefixoid a fost atestat în română din anul 1967, în cuvântul *criobiologie*, în acelaşi an când a fost înregistrat în engleză, în BD, sub forma *crybiology*. În franceză, acelaşi lexem a fost consemnat mai târziu, în 1970, în DMC, ceea ce face ca etimonul său în română să nu poată fi socotit exclusiv francez; facem astfel cuvenita rectificare la DCR3 unde – şi ne prezentăm aici scuzele de rigoare – am considerat ca sursă directă franceza, iar engleza a fost indicată numai cu „cf.". Relativ la prefixoidul *crio-* evocat imediat mai sus, trebuie menţionat că şi în perioada din urmă, succesivă aceleia analizate în Dimitrescu (2013b), acesta, în mod firesc, s-a îmbogăţit cu noi termeni, toţi însă din aceeaşi paletă semantică a ştiinţelor biologice şi medicale; astfel, au fost înregistrate lexemul *criogenat* în „ţesut *criogenat*" şi în „cea mai tânără persoană *criogenată*" în Ev. z. 2 XI 15, p. 5, sau vocabula *crioprotecţie* în „procesul de *crioprotecţie*" în Ev. z. 2 XI 15, p. 4.

Trebuie neapărat menţionat că nu toţi termenii discutaţi mai sus au o p o n d e r e asemănătoare în limba română. Cei mai mulţi sunt cunoscuţi la ora actuală cu foarte puţine atestări sau chiar numai cu una singură, deci sunt în situaţia care în lingvistică se ştie că poartă numele de *hapax legomenon*. Desigur nu ne referim acum la cărţile de specialitate unde îşi au locul cuvenit, ci la c i r c u l a ţ i a r e a l ă a acestor termeni la nivelul mediu, şi sunt prezenţi, de exemplu în presă, care, este bine cunoscut, reprezintă un vector al răspândirii unor noi concepte. Şi, cu acestea, al noilor termeni care le exprimă. Lexemele foarte rar atestate pot fi numite e f e m e r e, poate numai „în trecere" prin limba noastră. Numai viitorul va putea spune dacă unele dintre ele se vor implanta în română. Relativ la această „implantare", semnalăm prezenţa pe ecranele televizoarelor din ţara noastră, începând de la sfârşitul anului 2015, a unui serial american intitulat *Cyber*, jucat de o bună actriţă – Patricia Arquette –, care, în acest film, încearcă să identifice pe autorii unor infracţiuni cibernetice de mare amploare. Vrem, nu vrem, prezenţa pe micile ecrane a unui termen contribuie la „instalarea" sa în mintea telespectatorilor.

Trebuie subliniat că până la f i x a r e a şi până la f i n i s a r e a „portretului" prefixoidului *ciber-* pot trece încă zeci de ani. Ceea ce am prezentat aici este, de fapt, o simplă „schiţă de portret" pentru că *ciber-*, fiind un prefixoid dintre cele mai recente, este doar în perioada incipientă a traseului său în limbă, pe care numai dinamica ulterioară a procesului al cărui „început" l-am urmărit aici îl va putea determina. Credem că, din această perspectivă, este instructivă următoarea opinie referitoare la posibilitatea de e x p a n s i u n e a prefixoidului *ciber-* în limba noastră, care ne pune în faţa unei mini-serii de termeni născuţi probabil *ad-hoc*, dar care nu este imposibil să cunoască şi ei o anumită răspândire peste un timp; textul respectiv a apărut în Obs. cult. la 2 IV 2012: „Putem vorbi, fără teama de a fi ridicoli de o ontologie a *cyberspaţiului*, de un sistem ideologic al *ciberspaţiului*, de o *ciber-sociologie*, *-antologie*, *-politică*, *-economie*, *-literatură* şi *-artă*, pentru ca în final să ne curăţăm adâncul sufletului murmurând – cum altfel ? – o *ciber-rugăciune*. Prin urmare, se pare că am putea alipi particula *ciber* la orice termen şi la concepte apte să dea seama despre o regiune fundamentală a vieţii omului actual". Previziunea aceasta datând de acum patru ani, îşi găseşte aplicarea, ceva mai recent, în posibilităţile inventive ale poetului Toma George Maiorescu, care a „produs" de curând câteva lexeme alcătuite cu *ciber-*. Astfel, în *Cultura* 39, oct. 2015, p. 18, criticul Dumitre Micu subliniază prezenţa în poezia lui T. G. Maiorescu a câtorva „termeni creaţi de poet cu două prefixoide ştiinţifice, *cyber-* şi *nano-*: *cyberstradă, cyberlupă, cyberscop, nanotehnica*" (menţionăm că am păstrat ortografia folosită de autor, n.n.). Cuvintele de mai sus sunt realmente noutăţi plăsmuite de poet, utilizate de autorul lor în creaţia sa poetică, domeniu în care mai rar îşi găsesc locul astfel de vocabule, deşi, începând cu Eminescu, o serie de concepte ştiinţifice şi vocabulele aferente apar şi în poezie. De altfel,

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

raportul între limbajul tehnico-ştiinţific şi limbajul literaturii credem că poate constitui o pistă de urmărit cu atenţie în cercetările lingvistice. Astfel, cu titlu de exemplu am citit, din această perspectivă, paginile de poezie din patru numere din *Româna literară*, unde am găsit următoarea situaţie: în nr. 40-41 din 2 oct 2015, p. 8, se întâlnesc lexemele *substanţe, ochean, lingvist, incizat, megafon*, iar în poezia intitulată *Conectări* ne întâmpină formele verbale *conectăm* şi *conectaţi*; în nr. 42 din 9 oct. 2015, p. 8 figurează termenii *epidermă*, (lume) *consumeristă, ignifug,* (staţie) *terminus, epidermă, planetă,* iar în nr. 45 din 30 oct. 2015, p. 8, se găsesc chiar numeroase cuvinte din domeniul tehnico-ştiinţific: *abraziv*, (trunchiul) *piramidal, şablon, spasmofilie, eboşă, dizarmonii*, (înaltă) *tensiune, a fabrica, dinamică. segment, energii, acutizează, repere, ramolisment, calorii, alveole, fibră, metal, cornişă*, (vreme) *grizonată;* la fel, în fine, în nr. 51-52 din 4 dec. 2015, p. 28, figurează numeroase lexeme sau sintagme cu specific de tip tehnico-ştiinţific precum*: steril, corosiv, micro-organisme, clonat, paleontologi, (încălzire) globală, RADET, agent termic, Facebook, globalizare, genom uman, anesteziat, diviziune*. Considerăm că astfel de cuvinte sau de sintagme ar merita o privire specială din partea lingviştilor în raport cu conţinutul estetic, emoţional al textelor poetice. Cine se prinde în acest joc ce uneşte poezia cu ştiinţa?

Menţionăm că nu am luat în discuţie în prezenta lucrare creaţiile *ad-hoc* amintite *supra*, alcătuite cu *ciber-*, din motivul invocat şi mai sus, potrivit căruia nu avem înregistrate în citate acel minimum de două atestări, dar le-am amintit deoarece sunt interesante pentru câmpul larg unde vom putea întâlni, probabil în viitor, noile formaţii cu *ciber-*, formaţii care ne vor permite să conturăm cu mai mare precizie „portretul" prefixoidului *ciber-*.

Înainte de a încheia, trebuie atrasă atenţia asupra a două fenomene comune în general în alcătuirea unor termeni cu prefixoide:

1) modalitatea de formare a unui nou cuvânt prin sudarea directă dintre un prefixoid şi un sufixoid, remarcată de ex. la termeni de mult cunoscuţi în limba română precum *radiofonie, cinefil(ie), fotogramă, aerolog, miniscaf* (Dimitrescu 1969b: 186), nu apare în cazul lui *ciber-* în formaţii care să se fi închegat pe terenul limbii noastre. Este vorba, până acum, de numai trei termeni – *ciberhondrie, ciberhondru* şi *ciborg*, toţi proveniţi în română din engleză, unde au fost creaţi. Această „sudare" directă a doi formanţi este una dintre caracteristicile unora dintre lexemele ceva mai vechi în limbile actuale de cultură în care, în cazul de faţă, s-a realizat exclusiv prin puţine împrumuturi, dintre care numai unul, *ciborg*, are o anumită răspândire;

2) de asemenea, nici tipul de alcătuire a unui cuvânt recent prin adăugarea prefixoidului la un cuvânt mai vechi în limbă, la rândul lui format cu un pseudoprefix de genul termenilor alcătuiţi cu alte prefixoide, de ex. *crioturbogenerator, ecocinematografie, nanobiotehnologie* (Dimitrescu 1970: 171) nu s-a semnalat în română. În cele trei cazuri de *supra*, impresia poate fi de termeni alcătuiţi cu dublu prefixoid, numai că, sincronic, în cuvintele deja formate cu prefixoide, acestea nu mai sunt simţite ca atare, ceea ce face ca, din perspectiva vorbitorului actual, termeni recenţi cu prefixoide, precum *criobiologie* sau *ecopedologie*, să fi intrat în conştiinţa celor care nu le cunosc originea ca lexeme simple. Această interpretare nu poate fi acceptată însă de specialişti, deoarece ambele cuvinte la care s-au ataşat prefixoidele *crio-* şi *eco-* erau deja formate cu prefixoide, primul cu *bio-* din gr. *bios „viaţă"* şi al doilea cu *pedo-* din gr. *pedon* „pământ, sol" (v. Dimitrescu 1969a: 171). În limba noastră trebuie subliniat că, aşa cum am precizat mai sus la locul cuvenit, a fost consemnat, din categoria discutată, numai absolut izolatul *postcyberpunk*, o formaţie provenită din limba engleză.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

Ceea ce rămâne esenţial este că, pe măsură ce limba evoluează, ea dezvoltă pe scară largă sistemul alcătuirii cuvintelor noi cu prefixoide care se îmbogăţesc continuu, fără încetare. Astfel, pseudoprefixul luat în consideraţie în articolul de faţă a apărut târziu în raport cu altele precum *auto-, bio-, electro-, micro-, tele-*, nefiind înregistrat decât de aproximativ 50 de ani şi a luat avânt, iniţial, în special într-un domeniu ştiinţific de mare actualitate. Aceasta, în prima sa fază, pentru că mai apoi, paralel cu lărgirea numărului de noi formaţii, prefixoidul *ciber-* s-a şi diversificat semantic, fiind utilizat în arii lexicale dinte cele mai diferite, pentru care credem că am dat *supra* câteva exemplificări semnificative.

Oricum, procedeul supus discuţiei demonstrează, odată în plus, că româna se aliniază la celelalte limbi de cultură care folosesc prefixoidele nu numai c u r e n t , ci şi f r e c v e n t . Desigur, cele mai multe formaţii care s-au adaptat repede la limba română sunt împrumutate din franceză sau din engleză şi, cu timpul, au intrat în ţesătura limbii noastre; aici ne întâmpină şi o serie de alţi termeni cărora nu le-am găsit un corespondent în limbile engleză şi franceză, din care provin majoritatea celor din zona respectivă; aceştia – şi nu sunt prea puţini! – mai mult ca sigur au fost concepuţi în interiorul limbii române, de ex. cu *crio-*: *criobisturiu, criochirurgical, criocongelat, criocongelare, crioconserva, crioenergetic, crioenergetică, crioşoc,* cu *eco-: ecocinematografie, ecofilm, ecohotel, ecologiza, ecologizare* sau cu *nano-: nanocip, nanofibră, nanoindustrie, nanometric*. Se poate stabili, ca un fel de normă încă nescrisă, dar de bun-simţ, că un prefixoid, cu cât este mai vechi, cu atât dovedeşte o putere de creativitate mai mare, ceea ce este valabil şi pentru cuvintele din vechiul fond al oricărei limbi în raport cu termenii creaţi în interiorul limbii sau împrumutaţi mai târziu; în mod firesc, cu cât un cuvânt este mai vechi în limbă, cu atât „familia" sa este mai bogată. Reiese astfel f o r ţ a limbii de a-şi însuşi asemenea elemente formative noi pe care le foloseşte, după trecerea unei anumite perioade de vreme, cu un fel de relaxare, ca pe oricare altele de mult intrate în română. Oare nu ar fi o bună dovadă creaţiile cu caracter hazliu sau (auto)ironic de tipul *pseudonoutate, autointerviu, teleplictisit, teleaşteaptă, microbănuială, micropoet, motocicletomanie*, despre care nu putem avea nici un dubiu că nu ar fi create în interiorul limbii noastre? De altfel, cazuri similare de acest fel apar şi în alte limbi, de pildă în italiană, unde au fost cercetate de Masetti (1965). Dacă acest procedeu nu ar fi relativ curent în română, asemenea construcţii recente nu ar fi posibile. Cu tot caracterul efemer al unor împrumuturi noi de tipul amintit, nu ar trebui nesocotită remarcabila lor funcţie de d i a g n o s t i c atunci când am dori să stabilim, în linii mari, evoluţia formării noilor cuvinte, mai ales dacă ne gândim că, aşa cum a demonstrat acum aproape 80 de ani Frei (1936: 83), împrumuturile pot furniza anumite indicaţii asupra t e n d i n ţ e l o r limbii.

Modalitate cu caracter internaţional de formare a unor noi termeni, odată cu trecerea anilor, pseudoprefixele s-au instalat foarte bine în structura multor limbi, printre care şi în limba română; concluzia este că multe lexeme, aşa cum am exemplificat mai înainte, probabil nu sunt împrumuturi, ci au fost create în interiorul limbii române.

Ar trebui reţinut că termenii alcătuiţi cu prefixoide sunt, în cele mai multe cazuri, a c e i a ş i în numeroase limbi de circulaţie (de pildă, formaţiile din medicină cu *crio-*), ceea ce conduce la ideea că utilizarea pseudoprefixelor reprezintă un factor comun de preţ pentru g l o b a l i z a r e a actuală.

În fine, repetăm că în determinarea profilului prefixoidului *ciber-*, textul prezent reprezintă un simplu început: d i n a m i c a procesului acum numai prefigurat demonstrează că se trece de la prima etapă, unde era dezvoltat un semantism predominant ştiinţific, către o etapă distinctă, cea în care ne aflăm, în care „urmele bazei" sale ştiinţifice aproape că s-au estompat şi s-a realizat o evoluţie, prea puţin sau deloc bănuită la începuturi, către alte

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

orizonturi. Cercetătorii viitori, desigur, vor descoperi noi valenţe ale prefixoidului *ciber-* şi vor putea judeca peste nu multe decenii în ce măsură am avut, măcar parţial, dreptate sau nu.

O concluzie de altă natură este că, semnalând prezenţa în română a unor termeni alcătuiţi cu *ciber-*, precum cei cu o singură ocurenţă discutaţi mai sus, deci încă foarte rari în română, îi dăm perfectă dreptate lui Sebastian Loskant care în *Das neue Trendworterlexikon* 1998, f-l, p. 5 afirmă: „Să nu ne fie teamă de cuvintele noi. Ele îmbătrânesc repede", luat ca motto, perfect justificat, de Vintilă Rădulescu (2006: 442).

O urmare cu caracter mai general priveşte pe lexicologii şi lexicografii de astăzi interesaţi de dezvoltarea actuală a structurii vocabularului românesc, care pot descoperi în examinarea istoriei şi a procedeelor de formare a cuvintelor un câmp nu numai v a s t, ci şi r o d n i c de activitate, odată ce, „în văzul" nostru, acestea sporesc fulgerător; astfel, poate că nu va fi prea dificil noilor specialişti să deslușească direcţia i n o v a ţ i i l o r şi a n o i l o r t e n d i n ţ e manifestate în configuraţia lexicului limbii române de mâine şi de poimâine. Practic, având în vederea importanţa internaţională a prefixoidelor şi a sufixoidelor, credem că se impune ca în viitor să se preconizeze și cercetarea lor sistematică, aşa cum se procedează, pe drept cuvânt, cu prefixele şi cu sufixele.

Este important de amintit în acest cadru, à propos de *cibernetică,* că profesorul român Ciprian Foiaş – care şi-a început activitatea la Universitatea din Bucureşti şi s-a stabilit din 1980 în S.U.A., de ani de zile membru de onoare din străinătate al Academiei Române – a fost distins cu premiul „Norbert Wiener" pentru meritele sale ştiinţifice în domeniul matematicii.

SURSE

„22" – „22", revistă, după 1990, Bucureşti.
Ad. – *Adevărul*, ziar, Bucureşti, după 1990, ediţia online: adevarul.ro.
AW – *Adevărul de week-end* (supliment al ziarului *Adevărul*), după 1990, Bucureşti.
D – *Dilema*, revistă, Bucureşti, după 1990, urmată de *Dilema veche*, ediţia online: dilemaveche.ro.
Dilema veche – *Dilema veche*, revistă, Bucureşti, după 1990.
Ev. z. – *Evenimentul zilei*, ziar, după 1990, ediţia online: evz.ro.
G – *Gândul,* ziar, după 1990, Bucureşti, ed. online: gandul.info.
IB – *Informaţia Bucureştiului*, ziar, Bucureşti, înainte de 1990.
J. naţ. – *Jurnalul naţional*, ziar, Bucureşti, după 1990.
Naţ. – *Naţional*, ziar, după 1990, Bucureşti.
Obs. cult. – *Observatorul cultural*, revistă, după 1990, Bucureşti.
R. lit. – *România literară*, revistă, înainte şi după 1990, Bucureşti.
Real. rom. – *Realitatea românească,* ziar, Bucureşti, după 1990.
RR-A – *Revista româno-americană*, revistă, după 1990, Bucureşti.
TVmania – *TVmania*, revistă, după 1990, Bucureşti.
zf.ro – *Ziarul financiar*, ediţia online, după 1990, Bucureşti.
ziare.com – portal de ştiri.
ziaruldeiasi.ro – *Ziarul de Iaşi*, ediţia online, după 1990, Iaşi.
ziuadeconstanţa.ro – ediţia online a ziarului *Ziua de Constanţa*, după 1990, Constanţa.

BIBLIOGRAFIE ȘI DICȚIONARE

BD/Barnhart, D. – Clarence L. Barnhart, Sol Steinmetz, Robert K. Barnhart, *The Barnhart Dictionary of new English since 1963*, Bronxville/New York/Evanston/San Francisco/London, Barnhart/Harpert & Row, 1972.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

Ciolan, Alexandru, 2013, *Misterele cuvintelor,* ed. a 2-a, Bucureşti, Editura Universității din București.
DA – *Dicţionarul Academiei* sub redacţia lui S. Puşcariu, din 1913.
DCR – Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente*, Bucureşti, Albatros, 1982.
DCR2 – Florica Dimitrescu, *Dicţionar de cuvinte recente,* ed. a II-a, Bucureşti, Logos, 1997.
DCR3 – Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicţionar de cuvinte recente,* ed. a III-a, Bucureşti, Logos, 2013.
DCSR – Andrei Dănilă, Elena Tamba, *Dicţionar de cuvinte şi sensuri recente*, Bucureşti, Litera, 2014.
DELR I, II – *Dictionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române, vol. I 2011, vol. II 2015.
DER – Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române,* Bucureşti, Saeculum, I.O., 2004.
DEX – *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei, 1975; ed. a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012.
DEX-S – DEX – *Supliment*, București, Editura Academiei, 1988.
DexX – DEX accesibil online la adresa dexx.ro.
Dimitrescu, Florica, 1969a, „Quelques aspects de la pseudo préfixation dans la langue roumaine actuelle", în *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard,* Lund, Gleerup, p. 77–82.
Dimitrescu, Florica, 1969b, „Aspecte ale pseudosufixării în româna literară actuală", *Revue roumaine de linguistique*, I, p. 3-6.
Dimitrescu, Florica, 1970, „Aspecte ale pseudoprefixării în limba română literară actuală", în Al. Rosetti et al. (eds.), *Actele celui de-al XII-lea Congres internaţional de lingvistică şi filologie romanică,* I, p. 925–929.
Dimitrescu, Florica, 1995, *Dinamica lexicului românesc actual,* Cluj-Napoca/Bucureşti, Clusium/Logos.
Dimitrescu, Florica, 2004–2005, „Aspecte din biografia unor cuvinte recente în limba română: *paparazzo, tsunami*", *Dacoromania,* serie nouă, IX–X, p. 163–172.
Dimitrescu, Florica, 2013a, „Denumirile unui hoţ special şi ale «anturajului» său", în Daniela Răuțu, Adrian Rezeanu, Dana-Mihaela Zamfir (eds.), *„Cuvinte potrivite". Omagiu doamnei Maria Marin, la aniversare,* Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 171–179.
Dimitrescu, Florica, 2013b, *Trei prefixoide în trei momente ale vieţii lor,* în Florica Bechet, Theodor Georgescu (eds.), *Meliferae Magistrae in honorem Gabrielae Creţia*, Bucureşti, Editura Universității din București.
Dimitrescu, Florica, 2014, *Teme lexicale actuale*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
DÎLR – Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicţionar al împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1471-1760)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1992.
DLR – *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, Bucureşti, Cluj, Iaşi, din 1965.
DMC – Pierre Gilbert, *Dictionnaire des mots nouveaux*, Paris, Hachette-Tchou, 1971.
DN – Constant Maneca, Florin Marcu – *Dicţionar de neologisme*, Bucureşti, Editura Academiei, ed. I. 1961; DN2, ed. a II-a, 1966; DN3, ed. a III-a, 1978.
DOOM – *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ed. a II-a, coordonator Ioana Vintilă-Rădulescu, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2005.
EMR I – B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, I, ed. Gr. Brâncuş, Bucureşti, Minerva, 1972.
Frei, Henri, 1936, *Bulletin de la Maison franco-japonaise*, 8.
Iodice, Maria Grazia, 2006, „Radici latine del lessico informatico anglo-americano", în *Il latino e l'inglese: una storia di lunga durata,* Unione Latina, Paris, p. 93–118.
Larousse 2016 – *Larousse*, Paris, 2015.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)

Lupu, Coman, 2000, *Lexicografia românească în procesul de occidentalizare latino-romanică a limbii române moderne (1780-1800)*, Bucureşti, Logod.
Masetti, Ugo, 1965, *Espressione e ritmo,* Messina, Firenze, D'Anna.
MDN – Florin Marcu, *Marele dicţionar de neologisme*, ed. a IX-a, Bucureşti, Saeculum, 2007.
P.L. ill. 2016 – *Petit Larousse illustré,* Paris, 2015.
PR 2006, 2016 – Le *Petit Robert*, Paris, 2005, 2015.
Stăncioi Scarlat, Mădălina, 2013, *Elemente lexicale recente în limba română, Aspecte etimologice*, Braşov, Diversitas.
Stoichiţoiu Ichim, Adriana, 2006, „Neoconfixarea în româna actuală", în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Limba română. Aspecte sincronice şi diacronice*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 312–327.
Stoichiţoiu Ichim, Adriana, 2008, „Observaţii privind semantismul afixoidelor în limba română", *Studii şi cercetări lingvistice*, LIX, 1, p. 237–250.
T3 – H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch,* 3, neubearbeite Auflage von Paul Miron und Elsa Luder, Wiesbaden, coordonare editorială N. Mocanu şi E. Beltechi, Cluj-Napoca, 2002–2005.
TRDG – H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch,* Bucureşti, 1895–1925.
Vintilă Rădulescu, Ioana, 2006, „Cuvinte străine în enunţuri româneşti", în Marius Sala (ed.), Bucureşti, *Studii de gramatică şi de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram,* Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 442–455.
Zingarelli – Nicola Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana, Lo Zingarelli* 2008, Bologna, Zanichelli, 2007.

THE PORTRAIT OF A BLOOMING PREFIX: *CIBER-*

(*Abstract*)

The author traces back the history of the prefix *ciber-* on the basis of Romanian lexical material from the last 50 years. This paper deals specifically with the etymology and semantics of the prefix, as well as with the dynamics of the process which shows its extension from the scientitific style in the present-day language, where – as an effect of its rapid extension – it is used in a very vast lexical area.

BDD-V2339 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:49:47 UTC)